

A051

Anas strepera

(L., 1758)

Krakwa

Rząd: blaszkodziobe, rodzina: kaczkowate, podrodzina: kaczki

Status występowania w Polsce

Gatunek nielicznie lęgowy w całym kraju, dość licznie przelotny i skrajnie nielicznie zimujący.

Opis gatunku

Krakwa jest kaczką nieznacznie mniejszą od krzyżówki, o długości ciała 46–56 cm, rozpiętości skrzydeł 82–95 cm i masie 0,9–1,0 kg. U tego gatunku występuje wyraźny dymorfizm płciowy, choć samiec nie jest tak jaskrawo ubarwiony, jak u innych gatunków. Kaczor w szacie godowej ma upierzenie utrzymane w różnych odcieniach szarości, ciemniejsze na piersi niż na głowie, grzbiecie i bokach ciała. Na piórach zaznacza się najwyraźniej łuskowaty wzór. Tył ciała jest czarny, a sterówki popielate. Dziób czarniawy. Samiec w szacie spoczynkowej podobny do samicy, z tym że jest bardziej monotonna szaro ubarwiony. Samica jest brunatnoszara, jej dziób z boku jest żółtopomarańczowy. Ptaki młode w ubarwieniu podobne do samicy, są bardziej pstrokate od spodu i ciemniejsze z wierzchu. W locie we wszystkich szatach widoczny jest biały brzuch oraz biało-czarne lusterko. Krakwa odzywa się różnorodnymi głosami: samiec wydaje niskie i zgrzytliwe „errp”, natomiast samica kwacze głosem zbliżonym do krzyżówki, lecz wyższym i ostrzejszym. Podczas toków samiec chrząka i pogwizduje.

Możliwości pomyłki z innymi gatunkami

Krakwa jest łatwo odróżnialna w locie od wszystkich innych gatunków kaczek po białym lusterku na skrzydle, które jest często widoczne również u pływającego ptaka. Samica i samiec w szacie spoczynkowej różnią się od podobnej krzyżówki *Anas platyrhynchos* (A053) mniejszymi rozmiarami ciała i szarym dziobem z pomarańczowymi bokami.

Biologia**Tryb życia**

Prowadzi dzienny tryb życia; jest towarzyska, dość hałaśliwa, zazwyczaj przebywa w stadach z innymi kaczkami.

Lęgi

Krakwa gniazduje w rozproszeniu lub w szczególnie sprzyjających warunkach, np. w koloniach mew, w niewielkich skupieniach. Osiąga dojrzałość płciową w wieku ok. jednego

roku. Przylatuje na lęgowiska w kwietniu, przeważnie już w parach, a do lęgów przystępuje od początku lub od połowy maja. Gniazdo, będące dołkiem w ziemi wymoszczonym trawami i ciemnym puchem, umieszczone jest zwykle na łądzie pod osłoną gęstej roślinności, niedaleko od wody. Samica znosi 8–12 kremowobeżowych jaj, wysiaduje je przez 24–26 dni i przez kolejnych ok. 7 tygodni wodzi młode.

Wędrowki

Przelot wiosenny rozpoczyna się w marcu i trwa do połowy maja, z kulminacją na przełomie kwietnia i maja. Samce opuszczają stanowiska lęgowe już z początkiem czerwca i udają się na pierzowiska. Miejscami latem na stawach rybnych notowano znaczne skupienia pierzających się ptaków. Przelot jesienny przebiega od września do listopada, a nawet do początku grudnia. Podczas przelotów występuje nad różnymi wodami, m.in. na stawach hodowlanych, zbiornikach retencyjnych, terenach zalewowych i w dolinach rzecznych, ale rzadko tworzy większe koncentracje.

Zimowanie

Zimuje głównie w zachodniej i południowej Europie. Zimuje też skrajnie nielicznie w Polsce, zwykle pojedynczo, rzadko w małych stadkach. Ostatnio, zwłaszcza podczas łagodnych zim, pozostaje na zimę nieco liczniej niż dawniej. Krakwy lęgowe w Polsce zimą stwierdzane są najczęściej we Francji.

Pokarm

Krakwa żywi się głównie pokarmem roślinnym, na który składają się nasiona, liście, łodygi i korzenie roślin wodnych. Jak wszystkie kaczki pływające nie nurkuje po pokarm, lecz zbiera go z powierzchni wody lub spod powierzchni wody, zanurzając przednią część i unosząc ponad wodę tył ciała. Czasami wychodzi na brzeg i zjada rośliny lądowe.

Występowanie

Siedlisko

Zasiedla wody śródlądowe lub stonawe, zwykle płytkie, z bujną roślinnością wodną. Najliczniejsza jest na stawach hodowlanych, jeziorach eutroficznych, w zalewowych dolinach rzecznych ze starorzeczami oraz na podmokłych łąkach z bagienkami, rzadziej w wypłyconych partiach zbiorników zaporowych.

Siedliska z załącznika I Dyrektywy Siedliskowej, które mogą być istotne dla gatunku

- 1150 Zalewy i jeziora przy morskie (laguny)
- 1330 Solniska nadmorskie (*Glauco-Puccinellietalia* część – zbiorowiska nadmorskie)
- 3140 Twardowodne oligo- i mezotroficzne zbiorniki z podwodnymi łąkami ramienic *Charetea*
- 3150 Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nymphaeion*, *Potamion*
- 3270 Zalewane muliste brzegi rzek

Rozmieszczenie geograficzne

Choć występuje w szerokim pasie strefy umiarkowanej od zachodniej Europy przez Azję Środkową do Japonii oraz w środkowej i zachodniej Ameryce Północnej, nie wyróżnia się podgatunków. Populacje południowe są w większości

osiadłe, a północne odlatują na zimę do południowej Europy, północnej Afryki, do środkowo-wschodniej Azji i południowej części Ameryki Północnej.

Rozmieszczenie w Polsce

W Polsce krakwa występuje w całym kraju, choć zdaje się być liczniejsza na zachodzie niż na wschodzie. Do najważniejszych stanowisk lęgowych należą: PN Ujście Warty, stawy hodowlane w dolinie Baryczy, Zb. Goczałkowicki i stawy w dolinie górnej Wisły, stawy w dolinie Nidy. Stosunkowo nieliczna jest na Pomorzu, z wyjątkiem rejonu Zalewu Szczecińskiego, a także w bagiennych dolinach rzecznych na wschodzie, np. Biebrzy i Narwi. W pasie wschodniej Polski występuje w znacznym rozproszeniu, a na Podkarpaciu jest bardzo nieliczna.

Przypadki zimowania są szczególnie regularne na Śląsku, w Wielkopolsce i w Małopolsce. Na północy i wschodzie kraju zimuje zupełnie wyjątkowo.

Status ochronny

Ochrona gatunkowa w Polsce: gatunek objęty ochroną ścisłą (Dz U z 2004 r. Nr 220, poz. 2237)

Status zagrożenia w Europie: V gatunek narażony na wyginięcie

BirdLife International: SPEC 3

Dyrektywa Ptasia: Art. 4.2, załącznik II

Konwencja Berneńska: załącznik III

Konwencja Bońska: załącznik II

Porozumienie AEWA

Występowanie gatunku na obszarach chronionych

Krakwa gniazduje w parkach narodowych, m.in. PN Ujście Warty, Słowińskim PN, Biebrzańskim PN, a także w rezerwatach, szczególnie licznie na Stawach Milickich i Stawach Przemkowskich. Wiele stanowisk znajduje się w parkach krajobrazowych.

Rozwój i stan populacji

Wielkość europejskiej populacji lęgowej krakwy szacowana jest na 70 000–120 000 p. Poza Rosją (55 000–85 000 p.) najliczniej zamieszkuje Rumunię (2000–5000 p.), Turcję (500–5000 p.), Niemcy (2000–4000 p.), Czechy (1500–3000 p.) i Holandię (1600–2400 p.).

Ptaki zimujące w północno-zachodniej Europie gromadzą się tam w liczbie ok. 60 000 os., a zimujące w basenie Morza Śródziemnego i nad Morzem Czarnym (tu zimują prócz europejskich również ptaki zachodniosyberyjskie) – w liczbie 75 000–150 000 os.

Populację krajową krakwy można ocenić na 2000–2200 p. Gatunek występuje na całym obszarze kraju, ale jego rozmieszczenie jest nierównomierne. Jest liczniejszy w zachod-

niej niż we wschodniej części kraju. Na zachodzie kraju liczebność krakwy wyraźnie wzrasta na najważniejszych łągowskich. Na wschodzie wzrost liczebności jest słabiej zaznaczony. Trend spadkowy zaznacza się tylko lokalnie, w przypadku wystąpienia niekorzystnych zmian siedliskowych jak, np. w Bagiennej dolinie Narwi. Największe skupienia łągowej krakwy występują w rejonie Zalewu Szczecińskiego (ok. 400 p., w tym w delcie Świny 50–60 p.), w dolinie dolnej Odry (ponad 100 p.), w dolinie Baryczy (ok. 300 p.), w PN Ujścia Warty (do 300 p. w zależności od wilgotności roku) i w ostoi ptaków Ostoja Łńska (150–200 p.). Poza tym w znaczących ilościach gatunek występuje w następujących ostojach ptaków w zachodniej części kraju: Zalew Kamieński (20–30 p. w latach 1990–2002), Ostoja Cedynska (20–30 p. w 1998), Ostoja Drawska (powyżej 20 p. w latach 1997–2002) i Ostoja Słowińska (jez. Łebsko 25–35 p. w 1993); w Wielkopolsce na uwagę zasługuje Ostoja Nadgoplańska (ok. 50 p. w latach 1994–1996), Dolina Środkowej Warty (do 25 p. w latach 1993–2001), zb. Jeziorsko (27–37 p.) i zb. Wonieść (do 22 p. w latach 19897–1995). Na Warmii i Mazurach licznie stwierdzona na jez. Drużno (30–50 p. w latach 90.) i w Puszczy Piskiej (stawy w Pieckach 34 p. w 1995). Poza tym krakwa występuje w znacznych ilościach w dolinie Tyśmienicy (ok. 25 p. w latach 1990–1995), na Stawach Przemkowskich (25–30 p. w latach 1994–1995), w dolinie Nidy (do 145–157 p. w latach 1996–1997), na stawach Wielką k. Raciborza (do 60 p.), w dolinie górnej Wisły wraz z doliną dolnej Skawy, doliną dolnej Soły i stawami w Brzeszczach (do 190 p. w latach 1996–2001), w innych dolinach rzecznych i na wielu jeziorach w Wielkopolsce oraz na wodach Pomorza Zachodniego.

Do najważniejszych pierzowisk należy PN Ujścia Warty, gdzie w czasie wędrówek spotykano kilkudziesięczne skupienia. W dolinie dolnej Odry w okresie wędrówek gromadzi się do 3000 ptaków. Z kolei największe skupienia wędrówkowe krakwy, liczące po 500–1000 ptaków, odnotowano m.in. w rejonie Zalewu Szczecińskiego, na jez. Drużno, na Stawach Milickich, Stawach Przygodzickich i Stawach Przemkowskich.

Łączną liczebność zimujących w kraju ptaków można ocenić na kilkadziesiąt osobników. Wydaje się, że liczba zimujących w kraju ptaków wzrasta.

Zagrożenia

Zagrożenia dla gatunku w Polsce stanowią:

- utrata siedlisk gniazdowych w wyniku osuszania śródpolnych zbiorników wodnych i likwidacji starorzeczy;
- utrata siedlisk gniazdowych w wyniku intensyfikacji gospodarki stawowej, połączonej z pogłębianiem stawów, niszczeniem roślinności wynurzanej i likwidacją wysp na stawach hodowlanych;
- utrata siedlisk gniazdowych w wyniku rekreacyjnego wykorzystania (biwakowanie na wyspach) wysp jeziornych;

- łowiectwo – zbyt wczesne rozpoczynanie jesiennego okresu polowań na ptaki wodne, w czasie gdy na zbiornikach mogą jeszcze przebywać samice wodzące młode;
- łowiectwo – możliwość wystąpienia pomyłkowych odstrzałów z powodu podobieństwa do innych gatunków kaczek;
- łowiectwo – trujące działanie śrucin ołowianych tkwiących w ciałach ptaków postrzelonych przypadkiem lub śrucin połkniętych przez ptaki jako gastrofag;
- presja ze strony drapieżników, szczególnie niepokojący jest wzrost liczebności norki amerykańskiej. Choć wpływ tego czynnika nie został dotychczas w sposób wiarygodny określony, w najbliższym czasie może okazać się kluczowy dla funkcjonowania populacji omawianego gatunku, jak i wielu innych gatunków budujących gniazda na ziemi.

Propozycje odnośnie do zarządzania

Należy:

- opracować i wdrożyć mechanizmy rekompensowania ekstensywnych metod gospodarowania na stawach rybnych (w tym tworzenia sztucznych, ziemnych wysp przy przebudowie stawów, zachowania rozległych płątów szuwaru i pasów szuwaru wzdłuż grobli oraz ochrony kolonii śmieszki);
- zaprzestać osuszania śródpolnych zbiorników wodnych;
- poważnie ograniczyć plany zabudowy hydrotechnicznej dolin rzecznych i plany przekształceń reżimu hydrologicznego rzek;
- wprowadzić strefy ciszy i ograniczonej turystyki wodnej na jeziorach w pobliżu łągowskich kaczek;
- chronić wyspy jeziorne wraz z otaczającym je pasem szuwaru w formie użytków ekologicznych z zakazem wstępu od marca do końca lipca;
- chronić kolonie łągowe mewy śmieszki;
- dostosować okresy polowań do terminów rozrodu ptaków wodnych. Zróżnicować terminy rozpoczynania polowań jesiennych na ptaki wodne w różnych regionach kraju;
- zaprzestać stosowania amunicji myśliwskiej ze śrutem ołowianym i zastąpić go śrutem wykonanym z nietoksycznego metalu;
- podjąć redukcję drapieżników, zwłaszcza norki amerykańskiej i jenota, a na zachodzie kraju szopa pracza.

Dla uniknięcia nieporozumień wynikających z możliwości odmiennego rozumienia zapisów powyższego tekstu przez osoby należące do różnych grup zawodowych, należy go interpretować w duchu zapisów zamieszczonych w części wstępnej Poradnika (str. 20).

Propozycje badań

Należy zbadać:

- rozmieszczenie stanowisk i liczebność populacji łągowej;
- wybiórczość siedliskową;

- sukces lęgowy w zależności od siedliska;
- rozmieszczenie zimowisk i tras przelotu populacji lęgowej;
- skuteczność czynnej ochrony gatunku.

Monitoring

- ocena liczebności populacji lęgowej w kluczowych ostojach gatunku na terenie kraju, co 3 lata. Metodyka do ustalenia.

Bibliografia

- BARTOSZEWICZ M., WYPYCHOWSKI K., ENGEL J. 2000. Numbers of some birds species in the Słoński Nature Reserve in years 1994–1997. *Biol. Bull. Poznań*, 37: 235–256.
- BAZA DANYCH OSO – NATURA 2000. Zakład Ornitologii PAN.
- BAZA DANYCH POLSKIEGO ATLASU ORNITOLOGICZNEGO. Zakład Ornitologii PAN.
- BAZA DANYCH WIADOMOŚCI POWROTNYCH. Centrala Obrączkowania Ptaków, Zakład Ornitologii PAN.
- BEDNORZ J., KUPCZYK M., KUŹNIAK S., WINIECKI A. 2000. Ptaki Wielkopolski. Monografia faunistyczna. Poznań, 640 s.
- BETLEJA J. – dane niepublikowane.
- BIRDLIFE INTERNATIONAL/EUROPEAN BIRD CENSUS COUNCIL. 2000. European bird populations: estimates and trends. BirdLife Conservation Series No. 10. Cambridge, 160 s.
- CRAMP S., SIMMONS K. E. L. (red.) 1983. Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa. The Birds of the Western Palearctic. Vol. 1. Ostrich to Ducks. Oxford, 722 s.
- CZAPULAK A., ADAMSKI A., CIEŚLAK M., ZAWADZKI L. 1998. Ptaki wodne rezerwatu „Stawy Przemkowskie” w latach 90. *Ptaki Śląska*, 12: 81–112.
- DOMBROWSKI A., KOT H., ZYSKA P. 1993. Liczebność ptaków wodnych zimujących w Polsce w latach 1988–1990. *Not. Orn.*, 34: 5–21.
- DYRCZ A., GRABIŃSKI W., STAWARCZYK T., WITKOWSKI J. 1991. Ptaki Śląska. Monografia faunistyczna. Wrocław, 526 s.
- GROMADZKI M., DYRCZ A., GŁOWACIŃSKI Z., WIELOCH M. 1994. Ostoje ptaków w Polsce. Gdańsk, 403 s.
- del HOYO J., ELLIOTT A., SARGATAL J. (red.) 1992. Handbook of the Birds of the World. Vol. 1. Ostrich to Ducks. Barcelona, 696 s.
- JANISZEWSKI T., WŁODARCZAK R., BARGIEL R., GRZYBEK J., KALIŃSKI A., LESNER B., MIELCZAREK S. 1998. Awifauna zbiornika Jeziorsko w latach 1986–1996. *Not. Orn.* 39: 121–150.
- JERMACZEK A., CZWAŁGA T., JERMACZEK D., KRZYŚKÓW T., RUDAWSKI W., STAŃSKO R. 1995. Ptaki Ziemi Lubuskiej. Monografia faunistyczna. Świebodzin, 298 s.
- JONSSON L. 1998. Ptaki Europy i obszaru śródziemnomorskiego. Warszawa, 559.
- KALICIUK J., STASZEWSKI A. 1997. Ostoje ptaków w polskiej części Zalewu Szczecińskiego. Szczecin, 104 s.
- KUNYSZ P., HORDOWSKI J. 2000. Ptaki polskich Karpat Wschodnich i Podkarpacia. 2. *Gaviiformes-Charadriiformes*. Przemyśl, 111 s.
- POLAK M., WILNIEWCZYC P. 2001. Ptaki lęgowe doliny Nidy. *Not. Orn.*, 42: 89–102.
- RYABITSEV V. K. 2001. Ptitsy Urala i zapadnoy Sibiri: spravochnik-opredelitel'. Ekaterinburg, 608 s.
- STAWARCZYK T. 1995. Strategia rozrodcza kaczek w warunkach wysokiego zagęszczenia na stawach milickich. *Acta Univ. Wratisl. 1790. Prace Zool.* 31: 1–110.
- TOMIAŁOJĆ L. 1990. Ptaki Polski; rozmieszczenie i liczebność. Warszawa, 462 s.
- TOMIAŁOJĆ L., STAWARCZYK T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. Wrocław, 870 s.
- WALASZ K., MIELCZAREK P. (red.) 1992. Atlas ptaków lęgowych Małopolski 1985–1991. Wrocław, 522 s.
- WITKOWSKI J., ORŁOWKA B., RANOSZEK E., STAWARCZYK T. 1995. Awifauna doliny Baryczy. *Not. Orn.*, 36: 5–74.
- WETLANDS INTERNATIONAL. 2002. Waterbird Population Estimates – Third Edition. Wageningen, The Netherlands, 226 s.

Tadeusz Stawarczyk